

A PISA-sokk – avagy minden negyedik magyar gyerek nem tanul meg olvasni

Részletek a konferencia pódiumvitájából

A konferencia szervezői a PISA-sokk címet adták a pódiumvitának. A címben olyan állítás rejlik, amely azt sugallja, hogy a magyar közvéleményt, a szűkebb pedagóguscéhet sokként érték a PISA-vizsgálat magyar tanulóira vonatkozó eredményei. A vita alapvető tárgya az volt, hogy az elmúlt egy-másfél évtized során mennyire jelentkeztek a magyar közoktatásban azok a gondok, amelyeket olyan markánsan jelenített meg a PISA-vizsgálat, mivel magyarázhatók a felszínre került problémák, s milyen terápiával kell/kellene orvosolni a sok szempontból is kedvezőtlen mutatók mögötti „bajokat”. A pódiumvitára 2002. november 28-án került sor. A vitát Schüttler Tamás vezette.

Olyan szakembereket hívtunk meg erre a mai beszélgetésre, akik írásaikban, nyilvánosság előtti megszólalásaikban régóta figyelmeztetnek arra, milyen súlyos problémákat észlelnek a magyar közoktatásban, hogy egy-egy korosztálynak mekkora hányada kerül ki hiányos tudással az iskolából, hogy az iskola nem tudja igazán hatékonyan kezelni az egyenlőtlenségeket.

Vendégünk *Csapó Benő*, a szegedi egyetem professzora, aki régóta végez a PISA-vizsgálathoz sokban hasonló kutatásokat, többek között a természettudományi ismeretek gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban. *Farkas István* hosszú időn át tanított a kecskeméti Piarista Gimnáziumban, ahol a teljesítményképes tudás nyújtása és a hátrányban lévők felzárkóztatása évszázados hagyományokra tekint vissza. Jelenleg az Oktatási Minisztérium egyházi iskolákkal foglalkozó titkárságának vezetője, valamint a mostanában szerveződő mosonmagyaróvári Piarista Iskola igazgatója. *Horváth Attila* a mai vita azon résztvevője, aki egyszerre két területet ismer szinte egyformán jól: jeles oktatáskutató, régi szószólója annak, hogy az iskolának a mindennapi életben való eligazodást segítő tudást kell közvetítenie, ugyanakkor oktatási vállalkozóként jól ismeri a gazdaság, a vállalkozások világát, tudja, melyek azok a fontos képességek, ismeretek, amelyek a munkaerőpiacon történő érvényesülésben nélkülözhetetlenek az egyén számára. *Mihály Ottó* a Miskolci Egyetem Neveléstudományi Tanszékének tanszékvezetője, akit joggal nevezhetek a pedagógia Mefisztofelészének, hiszen mindig mindenről markáns, többnyire kételkedő véleménye van, s kételyei az időnként megdönthetetlennek látszó igazságokkal kapcsolatban fogalmazódnak meg. *Vári Péter* a Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgálat Intézmény Értékelési Központjának igazgatója, a PISA-vizsgálat hazai irányítója. Ő az, aki a vezetésével végzett monitormérésekből hosszú ideje látja és érzékeli mindazokat a tendenciákat, amelyeket most némiképp drámai módon jelez a PISA-vizsgálat. A bemutatásban szándékosan hagytam a végére *Lengyel Lászlót*, a közíró, a közéleti embert, akinek mindig van véleménye a dolgokról. Indításként ezért őt kérdezem, hogy sokkolták-e a PISA-vizsgálat magyar eredményei.

Lengyel László: A magyar közélet nagy kérdése, hogy kit kell, kellene sokkolnia a PISA-eredményeknek. Az itt ülőket? A közvéleményt formáló értelmiséget? A politikusokat? Netalán a gyerekeket?

Őket legkevésbé.

Lengyel László: Engem egyébként nem sokkolt, hiszen Timár János és Polónyi István a Tudásgyár – papírgyár című könyvük kéziratának átadásakor már utaltak azokra a tudásbeli hiányokra, amelyeket aztán nem sokkal később a PISA-vizsgálat feltárt. Timárék leírták, hogy azok a gyerekek, akik olyan feltételek között végzik el a középiskolát, amilyenek között elvégzik, vagy egy olyan papírgyárban tanulnak, amilyen a mai egyetemek zöme, azok nem lesznek igazán képesek megállni helyüket a munkaerőpiacon. Bennem azóta is ott motoszkál a Timárék által feltett kérdés: érdemes-e ilyen papírgyárakat csinálni?

Ki az, akit sokkoltak az eredmények?

Csapó Benő: Már a megelőző nemzetközi mérések is – többek között a TIMSS-vizsgálat – folyamatos teljesítménycsökkenést jeleztek. Ezt a kilencvenes évek első harmadában jól lehetett érzékelni. Minden különösebb jóstehetség nélkül lehetett látni, hogy a következő mérésekben még lejjebb fogunk kerülni. Ez be is következett□.

Farkas István: Matematika–fizika szakos tanár vagyok, 27 éve tanítok. Az így szerzett tapasztalatok alapján nem sokkoltak az eredmények. 26 éven át kaptam nyolcadikos diákokat, tudom, milyen tudással jöttek be a gimnáziumba. Hosszú idő óta sokan jeleztük, hogy az olvasásmegértés terén nagy gondok vannak, s az olvasás

és a matematika tanulásának problémái milyen szorosan függnek össze. A szövegértés hiányosságainak kialakulásában szerepe lehet annak, hogy az első évfolyamon nagyon alacsony a magyar nyelv és irodalom óraszám. Ezen réges-rég változtatni kellett volna.

Mihály Ottó: Valóban így van, a megelőző évek mérései a szakértők számára jelezték, hogy probléma van, de ezek a tudásbeli hiányok kicsit elfedődtek, a politika nem hangsúlyozta a jelentőségüket, s nem kerültek a közvélemény érdeklődésének középpontjába. Azon kutatók előtt, akik mélyebben elemezték, hogy valójában mi is történik a magyar iskolákban, egy sor most felszínre került probléma régóta ismert volt. Hosszabb ideje láttuk, hogy az olvasás megértésében a negyedik évfolyam után hirtelen egy nagy szakadék támad, ugrásszerűen megnő azoknak a száma, akik nagyon gyenge teljesítményt mutatnak. Lehet, hogy abszurd, amit mondok: örültem, hogy napvilágot láttak ezek az eredmények, mert a pedagógustársadalom meg mindazok a rétegek, csoportok, akiket Lengyel László felsorolt, végre kénytelenek ezekkel a régóta létező, ám mindig elfedni próbált problémákkal szembenézni.

Vári Péter: Bevallom, én meglepődtem, pedig nem volt igazán helyénvaló a meglepettségem, hiszen mérések sokaságát végeztük el a kollégáimmal. Sőt, a 15 évesek körében végzett mérés előtt volt egy ugyanilyen típusú, a felnőttek szövegértését mérő nemzetközi vizsgálatunk is, amelyben a magyar felnőttek teljesítményei egészen kétségbeejtőek voltak. Azért sem nagyon lett volna okom meglepődni, mert az a vizsgálat, amelyre Csapó Benő utalt, ugyanebben a korosztályban, amelyet mi iskolaelhagyó korosztálynak szoktunk magunk közt nevezni, ugyanilyen gyenge teljesítményeket jelzett. A magyar minta teljesítménye ott is messze elmaradt a nemzetközi élmezőnytől.

Akkor miért lepődtél meg mégis?

Vári Péter: Mert amikor az adatokat elkezdtem elemezni, kiderült számomra, hogy minden negyedik gyerek úgy kerül ki az általános iskolából, és úgy ül ott valamilyen oktatási intézmény 10. évfolyamán, hogy nem tud olvasni. Számomra megdöbbentően hatott ez a tény. Mit csinálnak ezekkel a gyerekekkel a pedagógusok, hogyan tudnak létezni anélkül az alapvető eszköz nélkül, amit az olvasás képessége jelent?

Mihály Ottó azt mondta, valójában örül annak, hogy a PISA-eredmények majd kikényszerítik a pedagógusokból, az értelmiségből, a politikusokból, hogy szembenézzenek azzal, hogy a gyerekek egynegyede képtelen együtt haladni a társaival, mivel nem tudja elolvasni a tankönyveit, nem tud tanulni. Miért tűri el az oktatási rendszer ezt a mérhetetlenül nagy teljesítményhiányt? Mi a magyarázata annak, hogy évtizedek óta rejtegetjük ezt a súlyos problémát?

Horváth Attila: Engem, az itt ülők többségéhez hasonlóan nem lepett meg olyan nagyon a PISA magyar eredménye. S nem is vagyok olyan optimista, mint Mihály Ottó. Az itteni reakciókból meg a pedagógusok hétköznapi reakcióiból érzékelem, hogy a szakma rezignáltan tudomásul veszi, amit az eredmények mutatnak, vagyis azt, amit a mindennapi munkája során eddig is érzékelt. Nem néz igazán szembe azzal, amit a PISA jelez. Úgy fogja fel, hogy azok a kérdések, amelyek a PISA-feladatlapokon szerepeltek, nem a tananyagra vonatkoztak, tehát nincs is olyan nagy baj. A konferencián és úgy általában a pedagógiai közbeszédben mostanában gyakran mondjuk, hogy életszerűséget kell bevinni az iskolába. Mi lenne, ha egyszer végre az iskola menne az életszerűségbe? Alapvetően másfajta gondolkodásra lenne szükség. Minden megkérdőjelezhetetlen előfeltételezést meg kellene kérdőjelezni. Nem kellene szent tehénként tisztelni azt, amit évtizedek óta megszoktunk. Az OKNT PISA-méréssel kapcsolatos állásfoglalásában szerepelt az a megállapítás, mely szerint fontos, hogy a valós élethelyzetekhez alkalmazkodó feladatokkal mérjük az iskolai teljesítményeket. Holott a feladat nem ez, hanem az, hogy a valós élethelyzetekhez alkalmazkodó iskola teljesítményének mérését kell megoldani. A probléma gyökere valahol itt keresendő, s nem ott, hogy tudnak-e írni-olvasni a gyerekek.

Ismét felteszem szelíden a kérdést: miért tűri el a rendszer azt az állapotot, hogy gyerekek tömegei nem tudnak olvasni, nem képesek a tananyag elsajátítására, a követelmények teljesítésére?

Mihály Ottó: Dehogyan tűri el. Ezt szereti. Ez maga a rendszer. Ebben érzi jól magát változatlanul a pedagógus, s abban a pillanatban nem érzi jól magát, ha megkérdőjelezed a rendszert. Hogyan lehetne különben eljutni úgy a nyolcadik vagy a tizedik évfolyamig, hogy valaki nem tud olvasni, számolni? Csak úgy, hogy a rendszer természetesen tekint egy hihetetlenül előrenyomuló tanítási-tanulás ütemet, amellyel a gyerekeknek csak egy bizonyos hányada képes együtt haladni. A többi is bekergeti a rendszerbe, azon belül egy kellően szelektíven megcsinált alfiókokból álló rendszerbe, ahol a különböző szinten elmaradt gyerekek parkolhatnak. Különösen a negyedik évfolyam után válik ilyen erőteljesen szelektálónak a rendszer, s marad el a gyerekek jelentős hányada a tanulásban.

Csapó Benő: A beszélgetés címéhez fűznék egy megjegyzést. Nincs sok Magyarországon. Egyrészt azért, mert a szélesebb közvélemény rendkívül tájékozatlan. Harmadéves bölcsészhallgatókat tanítok, s azt tapasztalom, hogy nem tudnak a PISA-mérésről semmit. Másrészt, akik ismerik a magyar szakmai közvéleményt,

azok tudják, hogy azt nem lehet semmivel sem igazán sokkolni. Tíz éve kísérletezem ezzel, eredménytelenül. Ha jól emlékszem, éppen itt, Lillafüreden mondtam el először, hogy az anyák iskolai végzettsége négyévnyi különbséget jelent a gyerekek gondolkodási képességeiben. Eredménytelenül folytatom ezt a sokkolást...

Lengyel László: Az iskola persze más, de azt hiszem, hogy azért nem lehet sokkolni, amiért általában a magyar társadalmat sem lehet. A magyar társadalomban végbement folyamatokra reagál az iskola. Felelőssé lehet tenni a pedagógusokat azért, hogy nem tudnak szembenézni azzal, hogy a gyerekeknek hozzávetőlegesen az egyharmadát folyamatosan kiszorítja, kiszelektálja a magyar iskola. De amikor a társadalom közel másfél évtizede folyamatosan kiszorítja a társadalom harmadát, akkor nagyon nehéz azt várni az iskolától, hogy viselkedjen másként. A társadalomban léteznek szelekciós mechanizmusok. Ha jól emlékszem, úgy öt évvel ezelőtt épp ezen a konferencián merült fel, hogy egész régiók leszakadását nézi tétlenül a társadalom. Egy ilyen, többféle módon is szelektáló, szegregáló társadalomban az iskola sem lehet más. Igen nagy ugyan a pedagógusok felelőssége abban, hogy a gyerekek mekkora hányada (jó harmada!) nem tanul meg olvasni, számolni, s teljesen jogos, hogy elvárjuk, nézzenek végre szembe ezzel a helyzettel. Ugyanakkor, hogyan várhatjuk el ezt tőlük, amikor szelekció működik a munkaerőpiacon, a jövedelmek elosztásában, amikor a társadalom szemérmesen félrenéz, és eltűri ezeket az egyenlőtlenségeket. Elég arra utalni, hogy 20 évvel ezelőtt három és félszeres volt a leggazdagabb és a legszegényebb rétegek közötti jövedelmkülönbség. Ma ez ennek a többszöröse, nyolcszorosa, tízszerese. Ez olyan drasztikus robbanás egy társadalomban, amely nem múlik el nyomtalanul. A PISA-vizsgálat magyar eredményeiben, az egyes rétegekbe tartozók teljesítményei közötti óriási különbségekben ezek a szelekciós mechanizmusok tükröződnek vissza. Gondoljuk meg, 1991 és 1995 között másfél milliós munkanélküliség következett be. Félmillió emberről mind a mai napig nem tudjuk, hova tűnt el a munkaerőpiacról. Ma ezeknek az embereknek a gyerekei is ott vannak az iskolákban, de ahogy a szüleik kiszorultak a munkaerőpiacról, ők az iskolában ugyanúgy kiszorulnak a tudás megszerzéséből. De nemcsak ezzel nehéz szembenéznie a pedagógusnak, az iskolának, hanem azzal is, hogy érzelmi téren sem teljesíti a kötelességét. Az olvasásmegértés hiányaiban annak is jelentős szerepe van, hogy legjobban Magyarországon utálnak iskolába járni a gyerekek. Az iskolához fűződő pozitív érzelmek hiánya azért gond, mert így nem jön létre az a közösség, amely befogad, átsegít a nehézségeken. Az érzelmi kötődés hiánya vezet oda, hogy a gyerekek nem vesznek tudomást egymás tanulási nehézségeiről, nem veszi észre az egyik, hogy a szomszédja nem érti az olvasmányt, s ezt persze a tanár is akarja észrevenni.

Vári Péter: Csak számokkal akarom megerősíteni azt, amit Lengyel László mondott. A PISA-vizsgálatban szereplő 32 országban az iskolát nem szerető gyerekek aránya 22 és 37 százalék között mozgott, a magyar gyerekek 35 százaléka merete bevallani, hogy nem szeret iskolába járni.

Mihály Ottó: Egyetértek Lengyel Lászlóval abban, hogy ez a társadalmi szelekció a gyerekek harminc-negyven százaléka esetében megmagyarázza a gyenge tanulási teljesítményeket, az olvasásmegértés hiányát. De ha csak ez lenne a probléma, akkor a másik hatvan-hetven százalékknak jól kellene teljesítenie. Feltéve, de meg nem engedve: kivesszük az iskolarendszerekből ezt a nagyon hátrányos tömböt, nem bajlódunk velük, s akkor a másik hatvan százalékkal majd igazán jó munkát végzünk. Ezt próbáltuk eladni az elmúlt időszakban, amikor azt mondtuk, hogy van egy nagy hányad, amellyel nem tudunk mit kezdeni, de a többivel az iskola azért jól teljesít, eredményeket ér el. Ezért nem lehetett korábban bántani a magyar iskolát. Csakhogy mára kiderült, hogy a magyar iskola nem teljesít. Ma már mindössze a gyerekek tíz-tizenöt százaléka teljesít, akit egy egész ország treníroz, hogy részt vegyen különböző versenyeken. Ez az, amit fel tudunk mutatni. Olyan ez, mint a magyar sport, néhány embert mindig össze lehet kaparni, aki sikeres, akinek az eredményeit fel lehet mutatni, de e mögött nincs egy jól teljesítő, nagy átlag. A PISA-eredmények mögött a szelekciós mechanizmusok problémáján túl nagyon mély pedagógiai, iskolaszervezési, szerkezeti problémák léteznek.

Még mindig az a kérdés, hogy miért tűri – fogalmazzunk finomabban –, miért fogadja el a magyar társadalom ezt a helyzetet. A PISA honlapján 2002 januárjától teszik közzé azokat a sajtóvisszhangokat, vitákat, amelyek Nyugat-Európában, mindenekelőtt Németországban zajlottak a PISA-eredményekről, az egyes országok számára levonható tanulságokról. Több országban élénk társadalmi vita alakult ki a nyilvánosságban az oktatásról, az iskola szerepéről. Nemcsak pedagógusok, hanem nyomásgyakorló értelmiségiek, vállalkozók, szülők is hozzászóltak a vitához. Németországban valóban sokkolta a társadalmat az, hogy a német 15 évesek milyen rossz eredményeket értek el a 32 fejlett ország között. Miért nem alakult ki ilyen vita nálunk, miért nem ébred rá még mindig a magyar társadalom arra, milyen súlyos társadalmi, gazdasági problémák forrása az, hogy a gyerekek negyede, harmada nem szerzi meg az elemi tudást sem?

Vári Péter: Azt hiszem, nem sokkolni kellene a társadalmat, hanem mozgósítani. Schüttler Tamás utalt arra, hogy a PISA kapcsán mennyi cikk jelent meg Európában az oktatás problémáiról. Íme egy Európán kívüli példa. Az Egyesült Államokat időnként megmosolyogjuk a tanulók nemzetközi mérésekben elért teljesítményei miatt. Most az amerikai diákok persze jobban teljesítettek, mint a magyar tanulók, tehát túl sok mosolygónivalónk nincs. Az USA-ban 2001-ben elfogadtak egy törvényt, amelynek van egy frappáns angol szlogenje: no child, left behind. Azaz egyetlen gyereket se hagyjunk magunk mögött. Ezt a törvényt akkor hozta az amerikai törvényhozás, amikor érzékelték, hogy az oktatásban bajok vannak, hogy gond van a lemaradókkal. A törvény életbelépésétől kezdődően bármelyik pedagógiai szervezet, iskola, kutató folyamodhat kutatói ösztöndíjért, aki vállalja, hogy

egyrészt mozgósítja a társadalmat ennek a célnak az érdekében, illetve ha jó megoldások keresésén, kidolgozásán kíván dolgozni. A szlogenek és a törvények erre jók. Magyarországon is szükség lenne ilyen mozgósító erejű törvényre. Tehát nem sokkolni kell a társadalmat, hanem a megoldás keresésére kellene ösztönözni.

Horváth Attila: Nem tudom, hogy Magyarországon a PISA által jelzett, mély problémák ügyében egy-egy ilyen – Amerikában kétségtelenül beváló – szlogennel mozgósítani lehetne-e. A PISA mérésében van egy adatsor, amelyet keveset idéztek eddig nálunk. A kutatók megvizsgálták a jól teljesítő intézmények főbb jellemzőit, sajátosságait, s azt találták, hogy ezekben az iskolákban az átlagnál sokkal nagyobb a jól motivált, elkötelezett pedagógusok aránya. Ha úgy tetszik, ezekben az intézményekben az átlagnál több a jól mozgósított pedagógus. Szerintem ebben az adatban rejlik a továbblépés, ha úgy tetszik, a megoldás kulcsa. A magyar eredmények mögött ott érzem azt a súlyos problémát, hogy a magyar pedagógustársadalom igen nagy hányada – saját élményemet mondom – frusztrált, elégedetlen, alulteljesítő, alulmotivált. Sokkal többet tudna tenni, eredményesebb tudna lenni, de nem képes rá, esetleg nem is akarja, vagy nincs kedve hozzá, hogy ezt kihozza magából. Amíg több százezer ember dolgozik úgy, hogy nem lehet motiválni, illetve lehetne, de ennek mikéntjével, hogyanjával igazán senki sem foglalkozik, addig nem lehet előrelépni. Addig mindenfajta törekvés, az új NAT, a különböző akciók, amelyeket az oktatásügy megpróbál tenni, mind értelmetlennek bizonyulnak, mert a pedagógusok nagy hányada azt mondja, most ezek – az éppen hatalmon lévők – ezt mondják, ezt akarják, aztán négy év múlva elmennek és jönnek az újak. Ez egy olyan tökesúly a képzeletbeli vitorláshajón, amellyel nem lehet forgolódni. Ebből a helyzetből csak olyan oktatáspolitikai program lehet a kiút, amely arra keres választ, miként lehet a pedagógust motiválttá tenni. Ma a korszerű vezetéselmélet egyik kulcskérdése a motiválás. Miért éppen az iskolában nem foglalkozunk ezzel? Pedig ez nem pénz, nem bér kérdése.

Farkas István: Sokan azt gondolják, hogy azzal lehetne a lemaradók problémáját megoldani, ha az iskola leszállítja a velük szemben támasztott követelményeket. Ez javíthatja a statisztikát, de nem vezet tudáshoz, valódi eredményhez. Más felmérések egyértelműen igazolják, hogy egy gyengébb képességű gyerek egy szigorúbb iskolában jobban teljesít. Ez nem azt jelenti, hogy a gyengébb képességű, hátrányos helyzetből induló tanulónak nincs szüksége speciális fejlesztésre, gondozásra. Erre szükség van, mert ez szolgálja a lemaradók, a gyengébbek érdekét. Ha leszállítjuk a velük szemben támasztott követelményeket, ezzel ártunk a legtöbbit mind a jobbaknak, mind pedig a gyengéknek.

Lengyel László: Mind Európában, mind Amerikában azért foglalkoznak a lemaradók problémájával olyan sokat és olyan intenzíven, mert elindult az oktatási rendszerek terén is egy verseny az egyes országok között. Maga a PISA is ennek egyik megjelenési formája. Magyarországon az még nem tudatosodott kellően, hogy rövid időn belül a gazdaságunk mellett az oktatási rendszerünknek is versenyeznie kell Ausztriával, Németországgal.

De az országon belül már régóta létezik verseny a gyerekekért, tehát a verseny ténye már nem idegen a magyar iskolától, különösen a középiskolától.

Lengyel László: Miközben ez igaz, nincs igazán ott az a gondolkodás, hogy egy iskola megítélésében milyen fontos, hogy hány gyerek versenyképes a nemzetközi felsőoktatásban és a munkaerőpiacon. Mihály Ottó említette, hogy valójában lefutott verseny létezik. A tanulónak hozzávetőlegesen 15 százaléka versenyképes, valóban össze lehet szedni néhány iskolát Magyarországon, amelyeknek a diákjai ott vannak a versenyeken, nagy számban készítenek fel a hazai elit egyetemekre, ahonnan aztán eljutnak a világ legkülönbözőbb felsőoktatási intézményeibe, a munkaerőpiacra. Az iskolák nagy hányada azonban kiszorult ebből a versenyből. Ezeknek az intézményeknek a pedagógusait azért sem lehet igazán motiválni, mert tudják, hogy az ő iskolájuk alapvetően zsákutca, esetleg néhány ott tanuló gyereket tudnak eljuttatni a jó egyetemekre, szemben a gladiátorképző versenyistállókkal. Valóban jól jellemzi ezt a helyzetet Mihály Ottó sportpéldája. A szocialista országokban miközben nem volt tömegsport, a nemzetközi élemezőnyben mindig volt néhány tucat kiemelkedő tehetség. De a gazdaság más, mint a sport. Hiába létezik néhány százaléknyi jól képzett elit, ha az átlag, a tömeg nem képes teljesíteni a munkaerőpiacon. Hiába van egy-egy zseniális vállalatvezetőnk, ha egyébként a vállalat többek között a szakképzett, jól felkészült munkaerő hiánya miatt nem működik. A PISA jól mutatja, hogy egy viszonylag széles réteg sem a nemzetközi, sem a hazai munkaerő-piaci versenyben nem lesz versenyképes ezzel a tudással. Ez az, amivel sokkolni kell a pedagógusokat, a politikusokat. A bankigazgatók, a vállalatok vezetői ezt néhány éve már érzik, mert azt tapasztalják, hogy képtelenek a munkaerőpiacon jól hasznosítható munkaerőt szerezni. Őket ez sokkolja. Elsősorban azért, mert nagyon kevés az olyan fiatal, aki valóban megérti egy vállalat működésének az alapvető szabályait. Évek óta hallom a vállalatvezetőktől ezt, s évek óta próbálom képviselni a véleményüket, az aggályaikat. Állandó probléma, hogy a jelentkezők nem tudnak megírni egy nemzetközi értelemben is megfelelő önéletrajzot, egy felvételi pályázatot. A jelentkezők zöme a felvételi beszélgetésen egy multinacionális cégnél – s nem a munkaerő-hivatalban – nem érti, hogy mit kérdeznek tőle. Pillanatokon belül – hiszen 2004 tényleg pillanatok múlva itt van – ezeknek a fiataloknak a nemzetközi piacokon kell megfelelniük. Azért fájdalmas a PISA, mert jelzi, hogy nem versenyképes az oktatási rendszerünk.

Felfogta-e az oktatáspolitikát ezt a jelzést, ezt az üzenetet, amelyről Lengyel László beszélt?

Csapó Benő: Azt hiszem, az oktatáspolitikát éppen olyan nehéz sokkolni, mint a pedagógusokat. Ez egyébként nemcsak Magyarországra jellemző. Andreas Schleiertől, a híres vezető PISA-szakértőtől hallottam egy előadásában, hogy a politikusokat mennyire nehéz meggyőzni arról, hogy most kellene lépéseket tenni az oktatás terén, mert később már sokkal nehezebb lesz kilábalni. Szeretném jelezni, hogy a helyzet sokkal rosszabb annál, mint ami most ezekből a felmérésekből kiderül, annak ellenére, hogy Magyarországon nagyon jól felkészült tanári gárdánk van, amely intellektuálisan versenyképes az amerikai vagy jó néhány nyugat-európai ország tanáraival.

Ezt nagyon fontos hangsúlyozni, mivel Horváth Attila sem azt mondta, hogy képzetlenek a tanáraink, hanem azt állította, hogy motiválatlanok, alulteljesítenek. Ezt azért jegyzem meg, mert amikor az előbb Attila beszélt, érzékeltem a széksorok felőli morgást.

Csapó Benő: A tanárok intellektuális értékéről meg vagyok győződve. De tessenek belegondolni abba, hogy hamarosan megjelennek a tanári munkaerőpiacon azok a leendő kollégák, akik hatvan ponttal jutottak be az egyetemre. Engem a PISA-eredményeknél sokkal erőteljesebben sokkolnak a saját tanítványaim. Bármennyire hihetetlen, nem tudnak írni, nem lehet az írásbeli dolgozataikat elolvasni. De ha kiderül, hogy a szöveg egy mondat akar lenni, akkor annak nincs alanya, állítmánya. Mi lesz akkor, ha ez a tanári réteg megjelenik a magyar iskolában? S ha ez van a Szegedi Tudományegyetemen és az ELTE-n, akkor mi lehet abban a vidéki tanítóképzőben, amelyet ötödik, hatodik helyen jelölnek meg a felvételi jelentkezési lapokon. S ha megnézzük, hogy milyen tanári háttér van ezekben a pedagógusképző intézményekben, akkor joggal aggódhatunk az oktatás közeljövőbeli perspektíváin. Sokat emlegetjük mostanában Finnországot. Ott több mint száz pedagógiai professzor van, s körülbelül 15 olyan pedagógiai kutatóintézet, amilyenből nekünk egy sincs. A Magyar Tudományos Akadémiának nincs pedagógiai kutatóintézete. Nem akarom bántani a történészeket, csak a párhuzam kedvéért mondom, hogy az MTA Történettudományi Intézetében kb. hetven kutató dolgozik. Ezek azok a problémák, amelyeket még nem értünk meg igazán, s amelyeknek a megoldásán most kellene gondolkodni, ugyanis ha most nem lépünk, 15–20 év múlva nagyobbak lesznek a gondjaink.

Vári Péter: Itt, a konferencián beszélgettem kollégákkal, kiderült, hogy sokan tisztában vannak a helyzettel, amelyet a mérési eredmények mutatnak. Nem érzem azonban bennük a változtatási szándékot, azt, hogy a megoldáson gondolkodnának, azon törnék a fejüket, mit kell holnaptól, máától másként csinálni. Az elmúlt év novemberében minden 5. és 9. osztályban felmértük a tanulók olvasási-szövegértési képességét és matematikatudását. Minden iskola elég részletes helyzetfeltárást, úgynevezett iskolajelentést kapott, amelyben leírtuk, hogy az adott intézmény teljesítménye hol helyezkedik el a saját intézménytípusához képest. El tudom képzelni, hogy azoknak az igazgatóknak, pedagógusoknak egy része, akik kézhez kapták ezeket az eredményjelzéseket, azt mondta magában, legjobb lenne ezeket az adatokat elsüllyeszteni, nem megmutatni, mert annyira gyenge volt az eredmény. Egyetértek Mihály Ottóval, aki azt mondta, hogy egyfelől örül a PISA-eredményeknek, mert nyilvánvalóvá teszi a rendszer működésének hiányosságait. Az összes ilyen jellegű mérést így kellene felfogni. Annak az iskolának, amelynek gyengék az eredményei, nem elrejtienie, hanem fegyverként kellene felhasználnia azokat a fenntartóval szemben. Azt lehetne mondani, hogy tisztelt önkormányzat, ez a helyzet, mi ki tudunk dolgozni olyan programokat, amelyekkel segíteni lehet ezen, differenciált eszközökkel fejleszteni lehet a hátrányban lévőkét, a leszakadókat, de ehhez többletforrásokra van szükség. S ha két-három év múlva újabb mérések lesznek, be lehet bizonyítani, hogy mennyit javultak az iskola eredményei. Ez lenne a mérések értelme. Épp ezért nem a sokkolás a lényeg, hanem az, hogy lássuk azokat a lehetséges megoldási utakat, amelyek elősegíthetik az eredmények javítását. Akkor lesz igazán nagy baj az oktatásban, ha nem keressük a gyakorlati megoldási utakat □

Egy hozzászólás a közönség soraiból: A pedagógustársadalmat azért nem sokkolhatta a PISA, mert több mint tíz éve tudjuk, hogy az általános iskola nyolcadik osztályát a gyerekek egyharmada funkcionális analfabétaként hagyja el. A magyar iskolarendszer tehát nem teljesíti az alapfeladatát. A pedagógustársadalom – én is hozzá tartozom – szervilis. Felülről várja az irányítást. Hiába volt a NAT, a kerettanterv, a tanárok zöme nem érzett akkora felelősséget, bátorságot a maga kis pozíciójában, hogy önmagától merete volna csökkenteni a tananyagot. Szerintem az alsó tagozaton még nincsenek olyan súlyos problémák, ott még képesek a gyerekek teljesíteni a követelményeket. Én ugyan középiskolában tanítok, de úgy látom, hogy minden a felső tagozaton romlik el. Rengeteg új tantárgy lép be, és ha a gyerek nem tanul meg olvasni, ott már képtelen tanulni, elmarad. Ezek közül a gyerekek közül viszonylag kevés kerül be a középiskolába. A szakiskolával azért van baj, mert oda azok jelentkeznek, akik nagyon gyenge képességekkel, gyenge tudással rendelkeznek. Nem biztos persze, hogy ez a képességek hiánya, lehet, hogy a hátrányos helyzet okozza az alacsony szintű tudást. A PISA által jelzett problémát nem tudják megoldani a pedagógusok, erre felülről várják az intézkedést. Vári Péternek jelzem, hogy a 9. évfolyamon végzett mérések nem a középiskolát sokkolják, ez az általános iskola teljesítményét méri. Nem szeretem a lefelé mutogatást, de úgy gondolom, hogy az alapokat az alsó fokú iskolarendszernek kell leraknia. Elképesztő, hogy matematikából és fizikából a középiskolában a gyerekek jelentős hányadának elemi fogalmakat újra kell tanítani. A motiváltságról annyit, hogy ha a tanár be megy, becsukja az ajtót, a többség biztos, hogy igyekszik jó tanárként viselkedni. De kik maradtak meg a pályán? Nagyon sokan elhagyták, mégpedig olyanok, akik jobbak voltak, akik tettrekészséget mutattak, akik érezték, hogy a kvalitásaikkal máshol jobban tudnak érvényesülni. Ugyanis azt azért tudni kell, hogy a tanítás nem mindig lélekemelő, sok benne a rabszolgamunka.

Horváth Attila: Szíven ütött, amit a kollégánő mondott, nevezetesen, hogy kilencedikben nem őket vizsgálják, hanem az általános iskolát. S ha jövőre a tizedikben lesz mérés, akkor mit mondunk majd? Gondoljunk bele, ha így tekintünk az egészre, akkor hová jutunk! Nem azt kellene mondani inkább, hogy micsoda borzalom az, hogy a gyerekek nyolcadikig nem tanultak meg olvasni? Önöket nem izgatja az, hogy a gyerekek közül sokan nem értik azokat a szakszövegeket, amelyeket a középiskola tankönyveiben olvasnak, amelyekből tanulniuk kell? Lehet erről nem tudomást venni, ez nem sokkoló? Persze lehet azt mondani, hogy mi szaktanárok vagyunk és nem olvasztanítók, így figyelmen kívül hagyjuk azt a tényt, hogy a gyerekek nagy hányada nem érti a tankönyveket. Azért hadd mondjam el, gyakran találkozom elsősben, másodikban, harmadikban tanító pedagógusokkal, akiket sokkol, hogy a gyerek nem úgy jött az iskolába, hogy már tudott olvasni. Már csak azért is, mert sokan úgy vélik, hogy az elsős gyereknek bizony karácsonyra meg kell tanulnia olvasni és írni. Számomra egyszerűen döbbenetes, hogy miért nem az alsó tagozat, az alapozó szakasz – amely tartson négy évig vagy hat évig – feladata az, hogy megalapozza ezeket az alapvető képességeket. Vannak gyerekek, akik harmadikban lesznek csak képesek arra, hogy folyamatosan olvassanak, de ettől a pillanattól kezdve már szárnyalnak. Évek, lassan évtizedek óta tudom, hogy nem attól függ egy-egy gyerek olvasástudása, hogy milyen módszerrel tanították, hanem attól, hogy volt-e hozzá türelme a pedagógusnak. Sajnos, sokszor olyan tanítandó lényeknek tekintjük a gyerekeket, akiknek adott időre meg kell tanulniuk olvasni, számolni, s ha nem sikerül neki, akkor hagyjuk a csudába, s azokkal foglalkozunk, akik egész ügyesen tanulnak, mert esetleg otthon segítik őket. Az ilyen hozzáállás bizony elhatalmasodott rajtunk. Ha ezen nem sikerül változtatni, akkor valóban kettészakad az ország már az alsó tagozaton. Az elején ugyan azt mondtam, hogy engem nem sokkoltak a PISA-vizsgálat magyar eredményei, az azonban régóta sokkol, hogy ilyen arányban nem tudnak olvasni a magyar gyerekek, illetve ekkora a leszakadók aránya. Nem lehet elégszer hangsúlyozni – s ez lehetne akár mozgósító jelszó is –, hogy minden negyedik magyar gyerek nem tud olvasni! Elhatároztam, hogy ezt a mai fórumon még többször el fogom mondani.

Egy vélemény a közönség soraiból: Eddig mindenről beszéltünk, de nem kerestük az okokat, illetve eddig csak a pedagógusok motivátlanságáról és türelmetlenségéről volt szó. Bizonyosan ezeknek is szerepük van a gyenge szövegértési eredmények kialakulásában, de más okokat is fel tudok sorolni. Meg kell nézni az alsó tagozatos könyveket, most már igen sokféle létezik. A könyvekben lévő szövegek jó része olyan, hogy a tanító ideje főleg szómagyarázatokkal telik, ez rengeteg időt vesz el az olvasás gyakorlásától. Az értő olvasás fontos feltétele, hogy olyan szavakat kelljen olvasniuk a gyerekeknek, amelyek az ő világukhoz tartoznak, amelyeket életkori fejlettségükből adódóan értenek. Mi Móra meséin nőttünk fel. Érdemes elgondolkodni azon, hogy milyen kevés Móra-mese van a mai olvasókönyvekben. Pedig azokat minden magyar gyerek értette. A másik gond a tananyag mennyisége. 1978 óta egyfolytában arról beszélünk, hogy csökkenteni kell a tananyagot, mégpedig annak érdekében, hogy több idő jusson a készségfejlesztésre. Érdemes megnézni a mai tankönyveinket, tanterveinket! Minden tárgyból sokkal többet tanítunk, mint 1978-ban. Ma még kevesebb idő jut a rögzítésre, készségfejlesztésre, egyre kevésbé veszik figyelembe a gyerekek életkori sajátosságait. Ezért tartom fontosnak, hogy csökkentsék a tananyag mennyiségét, továbbá azt, hogy az alapozó szakaszt négy évről hat évre emeljék. Egy másik problémát is említek. Igaz, hogy ma már sok gyerek úgy jön iskolába, hogy számítógépezik, de a többség nem ilyen. A cigány gyerek nem szívesen megy haza az iskolából, mert ott jól érzi magát. Mert ott meleg van, kap enni, délután is törődnek vele. Ahol megnő a hátrányos helyzetű cigány gyerekek aránya, főleg a falusi kisiskolában, ott bizony sokkal nehezebb jó eredményt felmutatni. Pedig ott is szükség van jó teljesítményekre.

Mihály Ottó: Senki se gondolja azt, hogy bárki a pedagógusokat okolná a PISA által jelzett vagy a magyar közoktatásban általában jelentkező problémákért. Újra és újra hangsúlyozom, hogy a problémát abban látom, hogy az a rendszer, amelyben a pedagógus dolgozik, az aktivitást, a kreativitást, a szorgalmat, az elkötelezettséget is betereli egy rosszul működő folyamatba. Olyan ez, mint a gyerekkoromban még látott, gőzzel hajtott cséplőgép, amely pőfögött, csörgött, jó érzést keltett a szemlélőben, mert dőlt belőle a mag. Csak éppen a hatékonysága körülbelül tizennyolc százalék volt, mert a többi mag nem ment bele a zsákba, hanem valahol elveszett a gépben. Ebben a mai rendszerben a pedagógus tényleg úgy dolgozik, mint ez a szerencsétlen gőzgép. Tehát a sok befektetett energia ellenére nagyon alacsony hatékonyság jön ki a rendszerből. Elkeseredetten hallgatom, hogy a kollégánő az imént azt mondta, szerializálják a pedagógusok, felülről várják a megoldást. Egyetértek a tankönyvek bírálatával, de ki tiltotta meg a pedagógusnak, hogy a rossz tankönyv helyett Móra-mesét olvastasson a gyerekekkel? Hol van az előírva, hogy a tankönyv szentség? A pedagógus örül, hogy a tankönyvet tekintheti szentségnek, mert a felelősséget azonnal átháríthatja a tankönyvre. Ezt a szerepet töltötte be azelőtt az OPI, lehetett mondani, hogy az OPI hülye, ilyeneket ír elő, mi végrehajtjuk, s aztán még sincs eredmény. Nem tudom annyira ostobának nézni a pedagógust, hogy ne tudjon eltérni egy rossz tankönyvtől, ráadásul ma lehetősége van a rossz helyett jobbat választani. A pedagógus, ha akarja, el tudja felejteni az esetleg tényleg rossz tankönyveket.

Zárjuk a beszélgetést egy körkérdéssel. Mi az, amit holnaptól, akár mától másként kell tennie az iskolának, a pedagógusnak, az oktatáspolitikusnak és persze a társadalomnak annak érdekében, hogy közelebb jussunk a PISA-vizsgálat által jelzett problémák megoldásához?

Csapó Benő: Vannak oktatáspolitikai lépések, amelyeket meg kellene tenni. Jellegetesen ilyennek tartom az oktatásban ma érvényesülő szelekció csökkentését. Magyar állampolgárként sokkal jobban érezném magam, ha ez olyan ország lenne, ahol lényegesen kiegyenlítettebbek az esélyek. Elvárom az oktatáspolitikától, hogy

mielőbb tegyen intézkedéseket a ma érzékelhető szélsőséges szelekció megfékezésére. Van a problémák megoldásának egy másik rétege is. Nem található ki minden pedagógus egyénileg, hogy mit kellene tenni a problémák megoldása érdekében. A kutatókra, fejlesztőkre vár azoknak a módszereknek a kidolgozása, amelyekkel hatékonyan kezelhetőek az alapvető készségek fejlesztése során jelentkező nehézségek, tanulási problémák. A harmadik megoldandó feladat a tanárképzés fejlesztése lenne. A tanítók képzésével kezdeném a sort. Ezen a téren a hetvenes évek óta nagyon sokat romlott a helyzet. Annak idején a tanítóképző főiskolákon kutató-fejlesztő munka folyt. Elég, ha olyan programokra utalok, mint az anyanyelvi-kommunikációs program vagy az akkoriban új matematikának nevezett gondolkodásfejlesztési kísérletek. Ma ez nem létezik ezekben az intézményekben. Finnországban ma egyetemen képezik a tanítókat. Nálunk a pedagógusok gyakran kérik, hogy legyen több iskolapszichológus, logopédus az iskolában. A finn kollégák ilyet nem kérnek, mert minden tanító egyben egy kicsit logopédus, egy kicsit pszichológus. Képes azonosítani a diszlexiás gyereket, de nem küldi sehova, mert ő maga felkészült arra, hogy ilyen esetben mit kell tenni, hogyan kell fejleszteni őt. Egy tanítónak tudnia kell kezelni a hiperaktivitást, a magatartászavart vagy a különböző részképességzavarokat, mert ez a szakmája része. A finnek most épp az óvónőképzést akarják bevinni az egyetemekre. A másik fő programjuk, hogy megfelelő arányú legyen a férfi tanító az iskolában. Ezek lennének azok a konkrét lépések, amelyek kivezető utat jelenthetnek azokból a problémákból, amelyeket a PISA jelzett.

Farkas István: Meg kell szüntetni az erős szelekciót. A heterogén összetételű osztályok pártján vagyok, amint utaltam rá, csak ezekben lehet a gyengébb tanulókat fejleszteni. A jól teljesítő, értelmiségi gyerek nagy húzóerőt jelent egy osztályban, s ilyen környezetben, megfelelő segítséggel a gyengébben felkészült, tanyasi iskolából jött gyerek is jobban fog teljesíteni. Ha szegregáljuk, elkülönítjük, soha nem futhatja végig azt a pályát, amelyet egy jó környezetben képes lenne megtenni.

Horváth Attila: Ismét visszatérnék a motivációhoz, de más megközelítésben. Mindazokat a problémákat, amelyeket ma a pedagógusoknak meg kell oldaniuk, csak kisimult arcú, elégedett és tenni akaró emberekkel lehet véghezvinni. És ehhez bármekkora fizetésemelést adunk, higgyék el, nem oldja meg az alapproblémát. 15 napig tart az öröm, s utána minden visszatér a régi mederbe. Évekkel ezelőtt jól működött, majd leépült egy jelentős tanár-továbbképzési program. Ez komoly segítséget jelentett s jelenthetne most is a pedagógusok mentális állapotának javításában. Persze nem olyan továbbképzési programok kellene, ahol a tanár harminc órában a tavalyi határidőnaplójába jegyzeteli egy előadó hosszú előadását, hanem olyanok, ahol a tanár végigcsinálja egy projektet a továbbképzésen szerveződő kiscsoport tagjaival vagy esetleg egyénileg is. Régebben vezettem ilyen tréningeket tanárokkal, fantasztikus hatása volt. A második nap fodrászhoz mennek a nők, kisimulnak az arcok. Úgy mennek el a tréningek végén, mintha nyaraltak volna, pedig kőkeményen dolgoztak, csak éppen úgy, hogy minden megmozgatódott bennük szellemileg, lelkileg. Más emberré váltak a tréning végére.

Lengyel László: Három dolognak kell változnia a megoldás érdekében. Az első: a Magyarországot jól-rosszul kormányzó politikai, gazdasági és szellemi elitnek az eddiginél sokkal több figyelmet kell fordítania nem általában az oktatásra, hanem azoknak a pedagógiai céloknak a megvalósulására, amelyekről ebben a vitában ma szó esett. Képességfejlesztés, életszerűség, munkaerő-piaci versenyképességre felkészítés.

Tudod, hány éve mondja ezt a nyomásgyakorló értelmiségi elit, s mégis nehezen változnak a dolgok!

Lengyel László: Én nem ezt tapasztalom. Lehet, hogy akik mondják, azok nem nyomásgyakorló értelmiségiek. Nagyon nagy hátrány az, hogy az értelmiségi elit ma – szemben a magunk mögött hagyott század harmincas éveivel – nincs jelen az iskolában. Régen elit értelmiségiek tanítottak a középiskolákban, még inkább az egyetemeken. Ma ezt nyomokban is alig lehet felfedezni. Az elit ma úgy tekint az oktatásra, mint valami kiszolgáló rendszerre, amely nem teljesít, s ugyanígy tekint rá a politikai elit, a gazdasági elit pedig azt kérdezi, mikor fognak már végre munkaerőt szolgáltatni nekem, olyat, amely az én igényeimnek megfelel.

Az egyetemeken sincs ott a magyar szellemi elit?

Lengyel László: Halkan mondom, mert ez bizony végképp disznóság, nem az elit tanít az egyetemeken. Ennek is fontos szerepe van abban a szakadéknak, amelyről már beszéltem itt korábban, s amely épp most, az Európai Unióhoz történő csatlakozás kapcsán válik érzékelhetővé. Nem bocsát ki az oktatás olyan jól képzett szakembertömeget, amelyet ki lehet küldeni Európába. A szellemi elitnek, a gazdasági vezetőknek rá kell arra ébredniük, hogy együtt kell tréningezniük a pedagógusokkal azért, hogy akik ma tanítanak, megismerjék, megértsék azt, hogy mit is vár el a gazdaság, a nemzetközi piac. A másik probléma a szakképzés. Ha nem oldódik meg a középfokú szakképzésben az ipari munkára, a szolgáltatásra történő képzés gondja, ha a munkaerőpiac ilyen irányú igényeit nem tudja kielégíteni megfelelő szakemberek képzésével a középfokú oktatás, akkor tömegessé válik Magyarországon az, amit már ma is érzékelhetünk, hogy leértékelt diplomások kerülnek szakiskolai végzettséget igénylő állásokba. Nagyon nagy ma a hiány jól képzett, az iparban, a szolgáltatásban alkalmazható középfokú munkaerőből. A harmadik megoldásra váró feladat a pedagógusok presztízisének emelése. Meg kell szüntetni azt a presztízshierarchiát, amely ma a különböző pedagógusrétegek között kialakult. A mai beszélgetésből nyilvánvalóvá vált, milyen távolságok vannak az alsó és a felső tagozaton tanító

pedagógusok között, csakúgy, mint a felsősök és a középiskolában tanítók között. Többek között ez is szerepet játszik a képességfejlesztésben érzékelhető súlyos problémákban, amelyeket a PISA-vizsgálat jelez a társadalom, a pedagógusok számára. S akkor nem szóltam arról a hierarchikus, kvázi főnöki viszonyról, amelyet a felsőoktatásban tanító tanár alakít ki a közoktatásban tanító pedagógusokkal szemben. Fel kell ismernie a társadalomnak, hogy az óvónő éppen olyan fontos munkát végez, mint az alsós tanítónő vagy éppen az egyetemi oktató. S végül egy megjegyzés: nemcsak a pedagógusok szervilizsek. Az egész társadalom szervilizs. Ezért nem mer senki visszakérdezni egy főosztályvezetőre, aki kint ül egy értekezlet elnökségében. S ezért nevezett bennünket elnökségnek az imént egy kedves hozzászóló kollégánál. Pedig mi nem vagyunk elnökség, ugyanolyanok vagyunk, mint Önök, csak véletlenül ülünk az asztalnak ezen az oldalán.

Mihály Ottó: Csapó Benő szólt az oktatáspolitikai szelekciót fékező feladatáról. Egyetérték vele, miközben nem látok ma olyan politikai erőt ebben az országban, amely fel merné vállalni az alapvető folyamatok megfordítását. Ugyanis nem elég csak kenegetni a sebeket, hogy ne legyenek annyira fájdalmasak.

Radikális változtatásokra képtelennek érzed a politikát?

Mihály Ottó: Ha az radikalizmus, hogy az ember a jó ügyek, a társadalmi igazságosság érdekében tesz valamit, akkor legyen radikalizmus. Olyan szocialista párttal rendelkezünk, amely ma is dicsőséges miniszterének tekinti azt a rendszerváltás előtti utolsó minisztert, aki az egyik legnagyobb teljesítményét abban látta, hogy meghirdette a hat- és nyolcosztályos gimnáziumok rendszerének bevezetését. A szocialista párt a társadalmi egyenlőség letéteményesének tekinti önmagát, nem tudom, hogy miként egyeztethető ez össze a társadalmi szelekciót legjobban erősítő oktatáspolitikai lépéssel. A második, amit említék, az egyetemi felvételi ügye, amely szorosan összefügg egyrészt az európai csatlakozással, másrészt a közoktatáson belüli kényszerekkel. Ma már az egyetemi vezetők többsége nem rajong a felvételi vizsgáért, mert eljutott ahhoz a felismeréshez, hogy olyan emberekre van szüksége, akik képesek tanulni. Gondolják meg, mennyire abszurd, ha ma egy 18 éves érettségizett diák azonnal elméleti fizikusnak jelentkezik. Pedig az lenne a normális, hogy egy természettudományi képzést folytató egyetemre jelentkezzen, aztán kétévnyi tanulás után kiderülhet, hogy milyen irányba menjen tovább. A felvételit ki lehet most emelni a rendszerből, és lehet helyette olyan érettségit csinálni, amely talán tényleg alkalmas rá, hogy megmérje, mit tanultak a középiskola ideje alatt. A felvételi elveszíti a jelentőségét már csak azért is, mert rövideken több egyetemi férőhely lesz, mint az érettségiző középiskolások száma. Ugyanúgy bejönnek az egyetemekre, ahogyan megértük ezt a középiskolával. S ez magával hozza azt, hogy az egyetemeken is az írás és olvasás megtanításával kell majd sok hallgató esetében foglalkozni. A helyzet megoldásának kulcsa a pedagógusképzés, s amit Horváth Attila hangsúlyozott: a pedagógus-továbbképzés. Tudomásul kell venni, hogy nem lehet olyan pedagógusokat képezni, akiket azonnal teljes értékűen be lehet dobni a gyakorlati munkába. Ezért kell a pedagógusképzést és a továbbképzést összhangba hozni.

Vári Péter: Mindenki három kívánságot mondott, én is ezt teszem. De földhözragadtabb leszek, mint kollégáim. Az első: létre kellene hozni egy nagy alapítványt a leszakadók érdekében. Ehhez bárki pályázhat, akinek jó megoldási ötlete van. Azért lenne ez fontos, hogy azok az iskolák, amelyek a mérési eredményeikből azt látják, hogy náluk sok az olyan gyerek, akinek a teljesítménye elmarad az átlagtól, forráshoz tudjanak jutni, amelyből megvalósíthatják a fejlesztésükre vonatkozó jó, másol is hasznosítható ötleteiket. A második kívánságom a hat- és nyolcosztályos iskolákra vonatkozó rendelet visszavonása lenne. Csak így lehetne felszámolni azt a szörnyű szelekciót, amely ma létezik. A harmadik kívánságom egy olyan miniszteri rendelet kiadása, amely eltörlőné a házi feladatot. Ezt azért tartom szükségesnek, mert ma a pedagógus általában azt adja fel házi feladatként, amit az órán nem tud megtanítani, tehát az ő kudarcát ruházza át a gyerekre, no meg a szülőre. Amint azt ma itt többször elmondtuk: minden negyedik magyar gyerek nem tanul meg olvasni. S mindaddig nem is fognak megtanulni, amíg az órán, az iskolában nem tanítják meg rá a pedagógusok. A házi feladat azért veszélyes megoldás, mert a pedagógus azt hiszi, hogy amit nem tanított meg a gyerekeknek, azt majd otthon megtanulja. A PISA-vizsgálat eredményei szerint a magyar gyerekek más országokhoz képest nagyon sok időt fordítanak a házi feladatok megoldására, egyáltalán az otthoni tanulásra. A klasszikus pedagógiai felfogás szerint a gyerek annál jobban tudja a tananyagot, mennél többet foglalkozik vele. A PISA-eredmények nem igazolják ezt a klasszikus feltevést. A házi feladat eltörlése mellett szól az a másik PISA-adat, hogy a magyar gyerekek talán a legnagyobb arányban panaszkodnak arra, hogy a pedagógus nem segíti őket a házi feladat megoldásában. Ha az így van, akkor minek a házi feladat? Ha azonban a pedagógus úgy érezné, hogy tanítania kell, mert nem ruházhatja át a feladatok megtanulását egyedül a gyerekre, akkor olyan környezetet teremtene, amelyben a gyerek esetleg kedvtelésből is elővonná az iskolában tanult feladatokat, úgy, mint ahogy valaki azért vesz elő egy dolgot, mert érdekesekeket mondtak neki róla. Szóval le a házi feladattal!

Mivel is zárhatná a moderátor ezt a beszélgetést, mint hogy megismétli azt a mondatot, azt a fő üzenetet, amely már sokszor elhangzott ezen a fórumon: a PISA-vizsgálat legszomorúbb eredménye az, hogy minden negyedik magyar gyerek nem tanul meg olvasni. Szeretném, ha úgy mennének el erről a konferenciáról, hogy mélyen gondolkodnának ennek az üzenetnek a jelentőségéről. Szeretném, ha úgy távoznának, hogy Önökben is megfogalmazódik az a gondolat, ami bennem: ez nem maradhat így. Ugyanis így nem lehet igazán megérkezni Európába, nem lehet nyugodt szívvel élni a 21. században. Aki ugyanis nem tud olvasni, az kirekesztődik mindenképp.

Köszönöm figyelmüket és aktivitásukat!